

Zbigniew Wejcman

Konstytucyjny porządek państwa : symposium polsko-niemieckie

Saeculum Christianum : pismo historyczno-społeczne 1/1, 269-270

1994

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

SPRAWOZDANIA I KRONIKA WYDZIAŁU

Saeculum Christianum
1 (1994) nr 1

KONSTYTUCYJNY PORZĄDEK PAŃSTWA

Symposium polsko-niemieckie

W dn. 12-13 listopada 1993 r. w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie odbyło się polsko-niemieckie sympozjum na temat konstytucyjnego porządku państwa. Było to kolejne, czwarte już sympozjum organizowane wspólnie przez Politologię i Nauki Społeczne ATK, Fundację Konrada Adenauera oraz Fundację ATK pod hasłem „*Drogi do społecznej gospodarki rynkowej i odpowiedzialności społecznej*”. W spotkaniu uczestniczyli przedstawiciele środowisk naukowych, politycy, teologowie, prawnicy.

W okresie transformacji ustrojowej konstytucyjny porządek państwa polskiego jest wciąż reliktem poprzedniej epoki. Przemiany gospodarcze, społeczne, a przede wszystkim polityczne w naszym kraju napotykają barierę w postaci nieadekwatnej do nowej sytuacji ustawy zasadniczej. Jednak mimo upływu czterech lat, nowych rządów oraz kolejnej kadencji parlamentu wiele wskazuje na to, że uchwalenie nowej konstytucji nie jest centralnym zagadnieniem dla obecnych elit politycznych. Tym większa wydaje się być rola intelektualistów w podejmowaniu i aktualizowaniu problematyki konstytucyjnego porządku państwa.

Referaty przedstawione podczas sympozjum prezentowały szeroką skalę zagadnień związanych z prawnym porządkiem państwa konstytucyjnego. Obok zagadnień antropologicznych występujących w przypadku tworzenia ustawy zasadniczej poruszono problematykę wzajemnych relacji Kościół-państwo w aspekcie jurydycznym i aksjologicznym. Podjęto również zagadnienie legitymizacji obecnego parlamentu jako potencjalnego ciała ustawodawczego dla nowej Konstytucji. Obecność perelegentów niemieckich umożliwiła porównanie i wymianę doświadczeń obu państw w tej mierze.

Prof. dr J. Gründel z Uniwersytetu w Monachium podjął próbę odpowiedzi na pytanie o miejsce i rolę wartości podstawowych w Konstytucji. Punktem wyjścia jest stwierdzenie, iż demokracja nie może funkcjonować bez konsensu co do wartości podstawowych. Wartości te są materialną treścią podstawowych praw człowieka, wraz z nimi mają swoje miejsce w ustawie zasadniczej. Jednak państwo może i powinno odpowiadać jedynie za realizację praw podstawowych, zaś wartości podstawowe mogą być realizowane tylko w oparciu o zgodę społeczną, o konsens. Zgoda społeczna co do wartości podstawowych wyraża się w praktyce społecznej pluralizmem kulturowym i tolerancją, będącymi czymś różnym od relatywizmu.

O realizacji tak rozumianego konsensu decydują wartości religijne, będące najwyższą kategorią wśród wartości podstawowych. Chrześcijańskie rozumienie tych wartości sytuuje jednostkę w systemie społecznym zasadzającym się na odpowiedzialności, sprawiedliwości i solidarności.

Kierownik naukowy sympozjum, prof. dr H. Juros w swym wystąpieniu podjął tematykę *invocatio Dei* w ustawie zasadniczej. Na wstępie wskazał na kontrowersyjny dla wielu charakter inwokacji, następnie omówił jej znaczenie dla nowej Konstytucji. Podkreślił, że ustawa zasadnicza nie ma i nie może mieć charakteru narodowego elementarza bądź katechizmu. Nie jest również jej zadaniem tworzenie czy wysuwanie postulatów normatywnych. Jednakże ustawodawca nie może tworzyć tak fundamentalnego dla bytu państwa dokumentu bez zwrócenia się ku wartościom ważnym dla danego narodu. Kontekst kulturowy nowej konstytucji kieruje więc ustawodawcę ku tradycji i historii. *Invocatio Dei* miała swoje miejsce we wszystkich instytucjach Polski, zasadne wydaje się więc utrzymanie tej tradycji, szczególnie teraz, w momencie

odbudowy państwowości polskiej. Umieszczenie inwokacji w preambule pozwoli zachować jurydyczny charakter tekstu zasadniczego konstytucji, zaś podkreślenie zasady neutralności państwa dodatkowo wzmocni kulturową wymowę *invocatio Dei*.

Prof. dr Kriele z Uniwersytetu w Kolonii omówił proces wprowadzania ustaw, w tym konstytucji, na drodze demokracji bezpośredniej. Plebiscytarne dochodzenie do kompromisu związanego z ustawodawstwem państwowym powinno odbywać się po uchwaleniu danej ustawy, a nie przed. Zasada *ex post* gwarantuje lepszą znajomość danej materii przez społeczeństwo, dzięki czemu może ono przegłosować (np. w drodze referendum) konkretne rozwiązanie, opracowane zgodnie z obowiązującymi zasadami prawnymi, nie zaś ogólnikowe i prezentowane hasłowo postulaty. Jednocześnie ustawodawca winien mieć możliwość zmiany ustawy w przypadku jej nieadekwatności, również wtedy, gdy jest ona wynikiem plebiscytu.

W swoim wystąpieniu prof. H. Suchocka omówiła polityczny kontekst wprowadzania nowej konstytucji. Pani premier podjęła problem legitymizacji obecnego parlamentu do uchwalenia ustawy zasadniczej. Wprawdzie wybory dały prawny i formalny mandat do wprowadzenia konstytucji, pojawia się jednak pytanie o moralny aspekt tej legitymizacji.

Równocześnie w opinii prof. Suchockiej kampania przedwyborcza dobitnie pokazała, że uchwaleniem nowej konstytucji nie jest już zainteresowane ani społeczeństwo ani politycy. To dowodzi, że najlepszym momentem na wprowadzenie ustawy zasadniczej był czas po wyborach 1989 roku, gdy ówczesny „kontraktowy” parlament zmieniał polityczny szyld państwa (godło, nazwa państwa i in.). Obecnie wszystko wskazuje na to, że minie wiele czasu, zanim nowa konstytucja zostanie uchwalona i czas ten ustawodawca powinien poświęcić pytaniom o charakter przyszłej ustawy zasadniczej: pragmatyczna czy programowa, rytualna czy relewantna, formalna czy normatywna.

Dwugłos w sprawie stosunków Kościół – państwo, w kontekście obecnego konkordatu, zaproponowali prof. dr L. Roos z Uniwersytetu w Bonn oraz prof. dr R. Sobański z ATK. Pierwszy referent omówił ważność etosu chrześcijańskiego dla budowania demokracji. Opierając się na przykładzie obecnej sytuacji nowych landów niemieckich podkreślił znaczenie współdziałania państwa i społeczności wyznaniowych w odbudowywaniu struktur państwa prawa. Szczególne znaczenie tej współpracy prof. Roos widzi w kształtowaniu państwa socjalnego.

Prof. Sobański określił Kościół i państwo jako autonomiczne i suwerenne instytucje, dla których stycznym, akceptowanym punktem odniesienia jest człowiek. Jednostka uczestnicząc w obu tych porządkach jednocześnie, pyta się o ich wzajemne relacje i kompetencje. Odpowiedź na te pytania jest treścią konkordatu, który stanowi próbę regulacji tych zależności. Kościół opowiada się za demokratycznym państwem prawa, jednocześnie Kościół jest tą instytucją, która w systemie demokratycznym winna się bardziej zmieniać niż państwo. Państwo zaś nie może nie respektować zasad Kościoła, którego regulacje prawne oparte są na przedprawnych podstawach normatywnych. Ciekawie podsumował oba wystąpienia prof. H. Kupiszewski, ambasador RP przy Stolicy Apostolskiej.

W trakcie trwania sympozjum wygłoszono kilka interesujących referatów m.in. na temat sądowej ochrony konstytucji (prof. J. Isensee, Bonn) czy prawnonaturalnego porządku państwa okresu transformacji (prof. W. Łączkowski, Poznań). Szczególnie ciekawe było wystąpienie sędziny Trybunału Konstytucyjnego, prof. J. Zakrzewskiej. Sympozjum dało okazję do wymiany poglądów na konstytucyjny charakter państwa, było również próbą obiektywnego spojrzenia na kwestię wzajemnych stosunków państwa i Kościoła. Pokazało również, że mimo znacznych różnic w rozwoju instytucji demokratycznych, pewne problemy są wspólne zarówno dla Polski, jak i dla Niemiec.